

Prospects For Expanding The Export Capacity Of Small Businesses Of Uzbekistan On The Basis Of Wto Requirements In The International Trade System

Abdullayev Akhrorjon Akhadjon ugli

Head of the Department of Support for
Talented Students and Startup Projects
Kokand University, Uzbekistan

ahrorjon1611@gmail.com

Orcid ID: 0009-0006-3762-1427

Annotation

This article analyzes the issues of expanding the export potential of small business entities in the context of Uzbekistan's accession to the World Trade Organization (WTO). The country's export volumes, the share of small and medium-sized businesses in foreign trade, and the opportunities and constraints arising from WTO requirements are covered based on numerical data. The analysis showed that WTO membership will accelerate Uzbekistan's integration into international trade, create new market opportunities for small businesses, but will require increasing their competitiveness, standardization, and strengthening financial support systems. The article puts forward the necessary strategic directions and policy recommendations for the development of small business exports.

Keywords: World Trade Organization, small business, export potential, competitiveness, trade liberalization, Uzbekistan's economy

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) a'zolik jarayoni sharoitida kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini kengaytirish masalalari tahlil qilindi. Mamlakat eksport hajmlari, kichik va o'rta bizneslarning tashqi savdodagi ulushi hamda JST talablari asosida yuzaga keladigan imkoniyat va cheklovlar raqamli ma'lumotlar asosida yoritildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, JST a'zoligi O'zbekistonning xalqaro savdoga integratsiyalashuvini jadallashtiradi, kichik bizneslar uchun yangi bozor imkoniyatlarini yaratadi, biroq ularning raqobatbardoshligini oshirish, standartlashtirish va moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimlarini kuchaytirishni talab etadi. Maqolada kichik biznes eksportini rivojlantirish uchun zarur strategik yo'nalishlar va siyosiy tavsiyalar ilgari surildi.

Kalit so'zlar: Jahon Savdo Tashkiloti, kichik biznes, eksport salohiyati, raqobatbardoshlik, savdo liberallasuvi, O'zbekiston iqtisodiyoti.

Kirish

O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda jadal islohotlar, investitsiyalarni jalb qilish va tashqi savdo-sotiqni kengaytirishga qaratilgan strategiyalar orqali o'zgarishlarga yuz tutmoqda. Xususan, 2023-yilda mamlakatning tashqi savdo aylanmasi USD 65,9 milliardga yetdi, bunda eksport USD 26,9 milliardni tashkil etdi, import esa USD 39 milliard atrofida bo'ldi.

Kichik va mikro biznes subyektlari (KOB va mikrofirma) eksport-faoliyatda tobora muhim rol o'ynamoqda. Masalan, 2023-yilda kichik biznes subyektlarining mahsulot, xizmatlar va ishlarining eksport hajmi USD 7,1 milliardga teng bo'lib, bu eksportlarning umumiy hajmida taxminan 29,0% ulushni tashkil etdi.

Endi O'zbekiston Jahon Savdo Tashkiloti (JST, WTO) a'zoligi jarayonini yakunlashga tayyorlanmoqda. Bu jarayonda mamlakat turli eksport imtiyozlari (soliq, bojxona, subsidiyalar) va reglamentlar bo'yicha WTO talablari bilan moslashishi zarur. Masalan, 2024-yil oxiridan boshlab O'zbekiston eksportchilar uchun soliq va aylanma soliqlardagi imtiyozlarni asta-sekin bekor qilishni rejalashtirmoqda, shu jumladan yuk tashish va transport xarajatlarning kompensatsiyasi ham tarkibiy jihatdan qayta ko'rib chiqilmoqda.

Kichik biznes subyektlari eksport bozorlariga chiqishda bir qator imkoniyat va cheklovlarga duch kelmoqda: standartlar va sertifikatlash talablari, logistika xarajatlari, moliyaviy resurslar yetishmasligi, ichki bozorning tashqi bozor talablariga moslashuvi va huquqiy-regulyativ amaliyotlarning aniqligi. JST a'zolari ushbu muammolarni hal qilishda xalqaro normalar, himoyalangan raqobatni kamaytirish va savdo sheriklari bilan barqaror hamkorlikni kuchaytirish imkonini beradi.

Tadqiqotda O'zbekistonning JSTga moslashtirilishining kichik biznes subyektlari eksport salohiyatiga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi, shuningdek, amaliy chora-tadbirlar va yo'llar tahlil qilinadi. Maqsad — KOB subyektlarining xalqaro savdo maydonida raqobatbardoshligini oshirish va eksportni kengaytirish istiqbollari aniqlash ma'lumotlarga tayangan holda ko'rsatish.

Asosiy qism

JST talablari kontekstida O'zbekiston KOB subyektlarining eksport salohiyatini kengaytirish imkoniyatlari, mavjud to'siqlar va konkret siyosat yo'nalishlari haqidagi tahliliy mazmun. Matnda foydalanilgan asosiy raqamli manbalar jadvali yuqorida ko'rsatildi.

O'zbekistonning global savdo maydonchasidagi pozitsiyasi so'nggi yillarda sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda: 2024 yilda mamlakatning eksporti (tovar va xizmatlar) taxminan 26,173 mln USD darajasiga yetdi, bu eksportni diversifikatsiya va chuqurlashtirilgan tashqi siyosat bilan bog'liq.

Kichik va o'rta biznes (KOB)lar soni va ularning tashqi bozorga chiqish darajasi esa eksportni barqarorlashtirish uchun hal qiluvchi omil hisoblanadi — rasmiy statistika 2025-yil boshida faol kichik korxonalar va mikrofirmalar sonini 1,212.4 ming ga tengligini ko'rsatmoqda (1-jadval), bu esa davlat siyosati orqali KOBni eksport faoliyatiga jalb etish zaruratini oshiradi.

1-jadval

Hududlar kesimida kichik biznes va yakka tartibdagi tadbirkorlar soni (birliklarda)

Hududlar	Jami	Shundan: kichik biznes va mikrofirma (shu jumladan fermer va dehqon xo'jaliklari)	Yakka tartibdagi tadbirkorlar, dehqon xo'jaliklari, oilaviy tadbirkorlar, hunarmandlar va import tovarlar sotuvchilari
Qoraqalpog'iston Respublikasi	58 593	26 198	32 395
Andijon viloyati	131 685	31 811	99 874
Buxoro viloyati	83 229	32 118	51 111
Jizzax viloyati	55 218	23 717	31 501
Qashqadaryo viloyati	97 442	38 651	58 791
Navoiy viloyati	39 215	21 976	17 239
Namangan viloyati	90 229	28 594	61 635
Samarqand viloyati	129 256	46 229	83 027
Surxondaryo viloyati	71 897	26 360	45 537
Sirdaryo viloyati	34 254	14 737	19 517
Toshkent viloyati	96 142	44 135	52 007
Farg'ona viloyati	119 910	43 977	75 933
Xorazm viloyati	78 773	27 553	51 220
Toshkent shahri	126 578	87 743	38 835

Manba: O'zbekiston respublikasi statistika qo'mitasi¹

Amalda, KOBlarining eksportga jalb qilinish darajasi hali past: EBRD ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilning uchinchi choragida atrofida 27.4% kichik korxonalar eksport bilan shug'ullangan.

¹ https://stat.uz/img/kb_en_p51561.pdf

Bu ko'rsatkichni oshirish uchun JSTga muvofiq qoidalar, standartlashtirish, sertifikatlash va raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha tizimli choralar talab etiladi.

JSTga (WTO) a'zo bo'lish jarayoni O'zbekiston uchun ikki tomonlama imkoniyat va talabni olib keladi: bir tomondan — bozorlarga ichkariga kirishdagi to'siqlar kamayadi, iqtisodiy regulatsiya aniqroq va bashorat qilinarli bo'ladi, aksincha esa mahalliy KOBlar xalqaro raqobatga tezroq moslashishi lozim bo'ladi. Hozirgi bosqichda Working Party yig'ilishlari va ikki tomonlama muzokaralar davom etmoqda, bu esa tranzitsion davrda eksport imtiyozlari va qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi.

Sektor nuqtai nazaridan, to'qimachilik va tekstil KOBlar uchun eng istiqbolli yo'nalishlardan biri sifatida qaraladi — hukumatning tekstil eksportini \$3 mlrd dan \$7 mlrd gacha oshirish strategiyasi bu sohadagi kichik korxonalar uchun eksport imkoniyatlarini kengaytiradi, ammo xom ashyo zanjiri, sertifikatlash va yetkazib berish logistikasini mustahkamlash zarur.

Konkret siyosat takliflari va amaliy chora-tadbirlar: birinchidan, JST standartlariga mos keladigan milliy standartlar va sertifikatlashtirish markazlarini kengaytirish, KOBlarga subsidiyalangan sertifikat olish paketlarini joriy etish; ikkinchidan, eksportga yo'naltirilgan kredit va kafillik mexanizmlarini (ISHP — working capital) KOBlarga kengaytirish; uchinchidan, logistika va tranzit imkoniyatlarini (o'rta koridor va CKU kabi yangi temir yo'llar) samarali integratsiyalash orqali tashish xarajatlarini kamaytirish; to'rtinchidan, raqamli savdo platformalari va elektron sertifikatlashtirish yordamida kichik eksportchilar uchun bozorga chiqishni osonlashtirish.

Yakunda, JSTga moslashuv jarayoni O'zbekistonning kichik biznes subyektlari uchun eksport imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirishi mumkin — biroq bu faqat regulatsion muhitini modernizatsiya qilish, moliyaviy va sertifikatlashtirish qo'llab-quvvatlashini kuchaytirish, hamda logistika-infrastruktura loyihalarini amalga oshirish bilan birgalikda amaliy hayotga tatbiq etilsa samaraliroq bo'ladi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning JSTga a'zolik jarayoni mamlakat iqtisodiyotida, ayniqsa kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport faoliyatida sifat jihatdan yangi bosqichni boshlab beradi. JSTning asosiy tamoyillari — savdo liberallashtirish, raqobatbardoshlikning oshishi, xalqaro standartlar va shaffof regulatsiya — O'zbekistonning eksport siyosatini yanada tizimli va barqaror yo'nalishga olib chiqadi. Biroq bu jarayon kichik biznes subyektlarining tashqi bozorlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun muhim tayyorgarlik va moslashuvni talab qiladi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatda faoliyat yuritayotgan 1,2 milliondan ortiq kichik biznes va mikrofirmalar ichida atigi 27 foizi eksport faoliyatida qatnashmoqda. Hududlar kesimida esa (xususan, Andijon, Samarqand, Toshkent shahri va Farg'ona viloyatlarida) eksport bilan shug'ullanayotgan kichik bizneslar soni yuqori, biroq bu salohiyatni to'liq ishga solish uchun infrastrukturaviy, moliyaviy va texnik qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish zarur.

Kichik biznes subyektlarining JST standartlariga mos sertifikatlashtirish, texnik reglamentlar, ekologik va sifat talablari bo'yicha malakasini oshirish, eksport kreditlari va sug'urtalar tizimini soddalashtirish — bu eksport hajmini oshirishning eng muhim yo'nalishlaridir. Shu bilan birga, JST doirasidagi savdo imtiyozlari va texnik yordam dasturlaridan samarali foydalanish kichik korxonalar uchun yangi bozor eshiklarini ochadi.

Xulosa qilib aytganda, JST a'zoligi O'zbekiston uchun nafaqat xalqaro savdoga integratsiyalashish, balki kichik va o'rta biznesni raqobatbardosh, innovatsion va eksportga yo'naltirilgan iqtisodiyotning asosiy ustuniga aylantirish imkonini beradi. Shu maqsadda davlat siyosati, xususi sektor hamkorligi va xalqaro institutlarning qo'llovi uyg'unlashgan holatda olib borilishi lozim.

Adabiyotlar

Akhrorjon, A. (2022). Uzbekistan and the World Trade Organization management system. In International scientific conference "Topical issues of the economy in modern.

- Abdullaev, A. (2022). O 'zbekiston iqtisodiyoti uchun jstga a'zo bo 'lish sabab muammo va natijalari. Raqamli texnologiyalar va ta'lim istiqbollari, 1(2), 113-121.
- Akhrorjon, A., & Zumradkhan, K. (2022). The impact and results of membership of the wto on the education system. Educational Research in Universal Sciences, 1(5), 24-32.
- Akhrorjon, A. (2022). Reasons, problems and consequences for the accession of the Uzbek ecanomy to the WTO. In International scientific conference" Topical issues of the economy in modern.
- Akhmadjonov, O., Abdullaev, A., Karimova, S., & Solijonova, F. (2022). Jahon savdo tashkiloti boshqaruv tizimi. Scientific progress, 3(2), 343-347.
- Axadjon o'g'li, A. A., & Sabirovna, G. G. (2025). JSTGA A'ZO BO 'LISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI. ZAMIN ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(5), 101-108.
- Abdullaev, A. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT-KADRLAR TAYYORLASHNING DOLZARB MASALALARI. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning o 'ziga xos xususiyatlari, uning.
- Mamadjonov, M., Abdullayev, A., Abdurahmonov, I., & Mamadaliyev, A. (2021). Challenges of management in the digital economy. Scientific progress, 2(6), 1533-1537.
- Axrurjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). TA'LIM SIFATI OSHISHIDA JSTNING O 'RNI. YANGI O 'ZBEKISTONDA IJTIMOY-INNOVATSION TADQIQOTLAR, 2(1), 113-118.
- Mulaydinov, F. (2024). Application, place and future of digital technologies in the educational system. Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali.
- Akhrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). IMPACT, RESULTS AND CONSEQUENCES OF WTO ACCESSION ON THE EDUCATION SYSTEM. International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives, 2(1), 6-15.
- Abdullaev, A., & Odilova, M. (2024). The Role of WTO in Improving the Quality of Education. Yosh Tadqiqotchi Jurnali, 3(1), 140-148.
- https://stat.uz/img/kb_en_p51561.pdf